

Research, 5(2), 126-141.

18. Ullah, M. H. (2013). Compliance of AAOIFI guidelines in general presentation and disclosure in the financial statements of Islamic banks in Bangladesh. *International journal of social science research*, 1(2), 111-123.

19. Hossain, M. M. (2012). Financial Statements of banks under Islamic Shari'ah: Status of Regulatory Compliance'. *Thoughts on Economics*, 22(1), 53-67.

Bekzod MURODULLAYEV,
O'zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasi o'qituvchisi

“UMRA PLYUS” DASTURI DOIRASIDA DAVLAT SUBSIDIYALARINING O‘ZBEKISTONDA ZIYORAT TURIZMINI RIVOJLANTIRISHGA TA’SIRI

Annotatsiya. Mazkur maqolada “Umra plyus” dasturi doirasida davlat subsidiyalarining O‘zbekistonda ziyorat turizmini rivojlantirishdagi o‘rni yoritilgan. Dastur orqali Malayziya va Indoneziyadan keluvchi sayyohlarni jalb etish, ularning mamlakatda qolish muddatini uzaytirish hamda turizm xizmatlari eksportini kengaytirish imkoniyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, O‘zbekistonning islomiy merosi, ziyorat marshrutlari va halol turizm infratuzilmasini rivojlantirish istiqbollari asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: Umra plyus, ziyorat turizmi, davlat subsidiyasi, turizm xizmatlari eksporti, halol turizm, ziyorat marshrutlari.

Аннотация. В статье рассматривается роль государственных субсидий в развитии паломнического туризма в Узбекистане в рамках программы «Умра плюс». Анализируются возможности привлечения туристов из Малайзии и Индонезии, увеличения продолжительности их пребывания в стране, а также расширения экспорта туристических услуг. Также обоснованы перспективы развития исламского наследия Узбекистана, паломнических маршрутов и инфраструктуры халяльного туризма.

Ключевые слова: Умра плюс, паломнический туризм, государственная субсидия, экспорт туристических услуг, халяльный туризм, паломнические маршруты.

Abstract. This article examines the role of government subsidies in the development of pilgrimage tourism in Uzbekistan within the framework of the “Umrah Plus” program. It analyzes the opportunities for attracting tourists from Malaysia and Indonesia, extending their stay in the country, and expanding the export of tourism services. The article also highlights the prospects for promoting Uzbekistan’s Islamic heritage, pilgrimage routes, and halal tourism infrastructure.

Keywords: Umrah Plus, pilgrimage tourism, government subsidy, tourism services export, halal tourism, pilgrimage routes.

So‘nggi yillarda xalqaro turizm bozori tarkibida ziyorat turizmi alohida strategik yo‘nalish sifatida shakllanib bormoqda. Bu jarayon, bir tomondan, musulmon mamlakatlarida diniy-ma‘rifiy sayohatlarga bo‘lgan talabning ortishi, ikkinchi tomondan esa tarixiy-madaniy merosga ega davlatlarning mazkur talabni iqtisodiy imkoniyatga aylantirishga intilishi bilan izohlanadi. Jahon miqyosida turizm sohasi iqtisodiy o‘sish, xizmatlar eksporti, bandlik va hududiy rivojlanishning muhim omillaridan biri bo‘lib qolmoqda. WTTC ma‘lumotlariga ko‘ra, 2025-yilda sayohat va turizm sektorining global YaIMga qo‘shgan hissasi 11,6 trln. AQSh dollarini

tashkil etib, jahon iqtisodiyotining 9,8 foiziga teng bo'lgan²⁹⁹. Bu ko'rsatkich turizmning nafaqat madaniy almashinuv, balki xizmatlar eksporti va investitsion faollikni kengaytiruvchi yirik iqtisodiy tarmoq sifatidagi ahamiyatini ko'rsatadi.

O'zbekiston ham ushbu global jarayonlardan chetda qolmay, turizmni milliy iqtisodiyotning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida rivojlantirmoqda. Mamlakatning Samarqand, Buxoro, Toshkent, Termiz, Xiva va Shahrisabz kabi tarixiy shaharlari, Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Bahouddin Naqshband, Imom Moturidiy, Burhoniddin Marg'inoniy singari buyuk allomalar merosi xorijiy musulmon sayyohlar uchun yuqori ziyorat salohiyatiga ega. Shu jihatdan O'zbekistonning ziyorat turizmi nafaqat tarixiy obidalarni tomosha qilish, balki islom sivilizatsiyasi, ilm-ma'rifat, tasavvuf va ma'naviy meros bilan bog'liq chuqur turistik tajribani shakllantirish imkonini beradi.

Mamlakatga kelayotgan xorijiy turistlar oqimining o'sib borayotgani ushbu yo'nalishda yangi tashabbuslarni amalga oshirish uchun qulay sharoit yaratmoqda. Bugungi kunda O'zbekiston turizm bozori tiklanish bosqichidan o'tib, faol o'sish bosqichiga kirgan. Bunday sharoitda ziyorat turizmini aniq maqsadli bozorlarga yo'naltirish, xorijiy turistlarning mamlakatda qolish muddatini uzaytirish va ularning xizmatlar uchun qiladigan xarajatlarini ko'paytirish dolzarb vazifaga aylanmoqda.

Shu nuqtayi nazardan, "Umra plyus" ziyorat turizmi dasturi O'zbekiston uchun yangi iqtisodiy va turistik imkoniyatlarni ochib beruvchi amaliy mexanizm sifatida maydonga chiqmoqda. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2026-yil 9-yanvardagi 6-son qarori bilan mazkur dasturni amalga oshirishga qaratilgan qo'shimcha chora-tadbirlar belgilangan bo'lib, unda sayyohlar oqimini oshirish, ziyorat turizmi infratuzilmasi va xizmatlarini takomillashtirish, shuningdek, O'zbekistonni xalqaro musulmon sayyohlik bozorida jozibador ziyorat yo'nalishi sifatida ilgari surish maqsadi ko'zda tutilgan. Mazkur hujjat asosida O'zbekiston Respublikasi Turizm qo'mitasining 2026-yil 1-martdagi 7/1-MH-son qarori bilan Malayziya va Indoneziyadan "Umra plyus" dasturi doirasida sayyohlarni jalb qilayotgan turoperatorlarga har bir sayyoh uchun 100 AQSh dollari miqdorida subsidiya ajratish tartibi tasdiqlangan. Qarorda ushbu rag'batlantiruvchi mablag' 2026-yil 31-dekabrgacha ajratilishi hamda sayyohlar O'zbekistonda kamida uch kecha yashagan bo'lishi zarurligi belgilangan³⁰⁰.

Mazkur talabning iqtisodiy mohiyati shundaki, "Umra plyus" dasturi xorijiy sayyohni faqat tranzit yo'lovchi sifatida emas, balki O'zbekiston hududida real turistik iste'molchi sifatida shakllantiradi. Sayyohning mamlakatda bir necha kun qolishi mehmonxona, ovqatlanish, transport, gidlik, ziyorat obyektlari, savdo va hunarmandchilik xizmatlariga qo'shimcha talab yaratadi. Natijada bitta ziyoratchining tashrifi bir vaqtning o'zida bir nechta xizmat tarmoqlarida iqtisodiy faollikni yuzaga keltiradi. Bu esa "Umra plyus" dasturini faqat subsidiya mexanizmi emas, balki xizmatlar eksportini kengaytirish, hududiy iqtisodiy faollikni oshirish va

²⁹⁹ World Travel & Tourism Council. Travel & Tourism Economic Impact Research. URL: <https://wttc.org/research/economic-impact>

³⁰⁰ O'zbekiston Respublikasi Turizm qo'mitasining 2026-yil 1-martdagi "Umra plyus" ziyorat turizmi dasturi asosida Malayziya va Indoneziyadan sayyohlarni jalb qilayotgan turoperatorlarga har bir sayyoh uchun subsidiya ajratish tartibi to'g'risidagi vaqtinchalik nizomni tasdiqlash haqida"gi 7/1-MH-son qarori. URL: <https://lex.uz/ru/docs/8072574>

O‘zbekistonning xalqaro ziyorat turizmi brendini mustahkamlashga qaratilgan strategik vosita sifatida baholash imkonini beradi.

Dasturda Malayziya va Indoneziya bozorlariga alohida e’tibor qaratilishi O‘zbekiston ziyorat turizmi uchun strategik ahamiyatga ega. Ushbu mamlakatlardan keluvchi sayyohlar uchun O‘zbekiston Saudiya Arabistoniga umra safaridan oldin yoki undan keyin ziyorat qilinadigan qo‘shimcha ma’naviy-madaniy destinatsiya sifatida taklif etilishi mumkin. Shu asosda “Umra plyus” dasturi “Umra + Movarounnahr ziyorati” mazmunidagi yangi turistik mahsulotni shakllantirish imkonini beradi. Bunday mahsulot O‘zbekistonning islomiy merosini xalqaro musulmon sayyohlik bozorida yanada faolroq targ‘ib qilishga xizmat qiladi.

Mazkur yondashuv “Umra plyus” dasturining an’anaviy turistik paketlardan farqli jihatini ochib beradi. Dastur mavjud xalqaro umra safarlari oqimini O‘zbekistonning tarixiy-islomiy merosi bilan bog‘lash orqali yangi turistik qiymat yaratadi. Shu sababli u nafaqat ziyorat maskanlariga tashrifni tashkil etadi, balki O‘zbekistonni musulmon sayyohlar uchun ma’naviy-ma’rifiy tajriba beruvchi qo‘shimcha yo‘nalish sifatida ilgari suradi. Qarorda belgilangan targ‘ibot kampaniyalari, sayyohlarning talab va istaklarini o‘rganish hamda turistik obyektlarning tungi vaqtda ham faoliyat yuritishini ta’minlash kabi vazifalar aynan ushbu turistik qiymatni kuchaytirishga qaratilgan³⁰¹.

1-jadval

“Umra plyus” dasturining asosiy huquqiy-iqtisodiy mexanizmlari³⁰²

Yo‘nalish	Qarorda belgilangan tartib	Ziyorat turizmi rivojiga ta’siri
Maqsadli bozor	Malayziya va Indoneziya	Janubi-Sharqiy Osiyodagi musulmon sayyohlar segmentini jalb qiladi
Dastur mazmuni	Umra ziyoratiga qo‘shimcha kompleks sayohat dasturi	O‘zbekistonni xalqaro umra marshrutlariga bog‘laydi
Subsidiya miqdori	Har bir sayyoh uchun 100 AQSh dollari	Turoperatorlarni faol ishlashga rag‘batlantiradi
Amal qilish muddati	2026-yil 31-dekabrgacha	Qisqa muddatda yangi ziyorat oqimini shakllantirishga xizmat qiladi
Minimal qolish sharti	O‘zbekistonda kamida 3 kecha yashash	Turistik iste’mol hajmini oshiradi
Murojaat tartibi	DXM yoki YIDXP orqali	Jarayonni soddalashtiradi va raqamlashtiradi
Arizani ko‘rib chiqish	10 ish kuni	Turoperatorlar uchun aniq ma’muriy tartib yaratadi
Mablag‘ni o‘tkazish	Ijobiy qarordan so‘ng 5 ish kuni ichida	Xususiy sektorning moliyaviy oqimini qo‘llab-quvvatlaydi

Davlat subsidiyasining ziyorat turizmini rag‘batlantirishdagi o‘rni, avvalo, turoperatorlarning yangi xalqaro bozorlarga kirish xarajatlarini qisman qoplashida namoyon bo‘ladi. Malayziya va Indoneziya bozorlarida O‘zbekiston ziyorat turizmi mahsulotini targ‘ib qilish, xorijiy hamkorlar bilan shartnoma tuzish, aviaqatnovlar va

³⁰¹ O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2026-yil 9-yanvardagi “Umra plyus” ziyorat turizmi dasturini amalga oshirishga qaratilgan qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi 6-son qarori. URL: <https://lex.uz/uz/docs/-7981827>

³⁰² O‘zbekiston Respublikasi Turizm qo‘mitasining 2026-yil 1-martdagi 7/1-MH-son qarori asosida muallif tomonidan tuzildi.

transferlarni muvofiqlashtirish, halol xizmatlar, gidlik hamda joylashtirish xizmatlarini yagona turpaketga birlashtirish turoperatorlardan tashkiliy va moliyaviy resurs talab qiladi. Shu bois mazkur moliyaviy qo'llab-quvvatlash xususiy sektor faolligini oshiruvchi rag'bat sifatida ishlaydi. Bunday mexanizm davlat va biznes manfaatlarini bir nuqtada birlashtiradi: davlat xorijiy turistik oqimni ko'paytirishga intiladi, turoperator esa yangi bozordan daromad olish imkoniyatiga ega bo'ladi.

“Umra plyus” dasturida sayyohlarning O'zbekistonda ma'lum muddat qolishi turizm xizmatlari eksportini kengaytiruvchi muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Chunki xorijiy ziyoratchining mamlakatda qolish muddati uzaygani sari uning turistik xarajatlari ham kengroq xizmat turlarini qamrab oladi. Bu jarayonda joylashtirish, transport, ovqatlanish, gidlik, ziyorat obyektlari va mahalliy savdo xizmatlari yagona turistik iste'mol zanjirini shakllantiradi. Natijada xorijiy turist tomonidan amalga oshirilgan xarajatlar O'zbekiston uchun xizmatlar eksporti ko'rinishida iqtisodiy qiymat yaratadi.

Bu jihat O'zbekistonga xorijiy turistlar oqimi ortib borayotgan sharoitda yanada dolzarb ahamiyat kasb etadi. Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilda mamlakatga 11,7 mln. nafar chet el fuqarosi turistik maqsadda tashrif buyurgan bo'lib, bu 2024-yilga nisbatan 46,8 foizga ko'pdir³⁰³. Mazkur o'sish O'zbekiston turizm bozorida tashriflar soni bo'yicha ijobiy dinamika mavjudligini ko'rsatadi. Endigi muhim vazifa esa ushbu oqimning iqtisodiy mazmunini chuqurlashtirish, ya'ni turistlarning mamlakatda qolish muddati, xizmatlardan foydalanish hajmi va xarajatlarini oshirishdan iborat.

Malayziya va Indoneziyadan keluvchi sayyohlar O'zbekiston uchun yangi maqsadli auditoriyani shakllantiradi. Ular uchun mamlakatimiz “Movarounnahr allomalari yurti”, “Imom Buxoriy merosi vatani”, “islomiy ilm-ma'rifat markazi” sifatida taqdim etilishi mumkin. Bunday yondashuv O'zbekistonni Saudiya Arabistoniga umra ziyoratiga borayotgan yoki qaytayotgan sayyohlar uchun qisqa muddatli, mazmunli va ma'naviy jihatdan boy qo'shimcha yo'nalishga aylantirish imkonini beradi.

Bunda O'zbekistonning asosiy ustunligi shundaki, mamlakatda ziyorat turizmini tarixiy-madaniy turizm, hunarmandchilik, gastronomik turizm va ilmiy-ma'rifiy sayohatlar bilan birlashtirish imkoniyati mavjud. Masalan, Samarqanddagi Imom Buxoriy majmuasi, Shohi Zinda ansambli va Registon maydoni faqat diniy ziyorat maskani emas, balki islom sivilizatsiyasi, me'morchilik, ilm-fan va madaniyat uyg'unligini aks ettiruvchi kompleks turistik makondir. Buxorodagi Bahouddin Naqshband majmuasi, Mir Arab madrasasi, Chor Bakr va qadimiy shahar muhiti esa tasavvuf, ilmiy meros va tarixiy shaharsozlik tajribasini birlashtiradi. Toshkentdagi Hazrati Imom majmuasi, Kaffol Shoshiy maqbarasi va Islom sivilizatsiyasi markazi esa zamonaviy poytaxt infratuzilmasi bilan ziyorat turizmini uyg'unlashtirish imkonini beradi.

“Umra plyus” dasturi doirasida ziyorat marshrutlarini rivojlantirishda eng maqbul yondashuv uch kechalik paketlarni maqsadli shakllantirishdan iborat bo'lishi

³⁰³ O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. 2025-yilda O'zbekistonga 11,7 million nafar turist kelgan. URL: <https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/66309-2025-jilda-zbekistonga-11-7-million-nafar-turist-kelgan-2>

mumkin. Chunki qarorda uch kecha qolish sharti belgilangan, demak turoperatorlar aynan shu vaqt oralig'ida sayyoh uchun mazmunan to'liq va logistika jihatidan qulay turistik mahsulot yaratishi kerak. Bunday paketlar "Toshkent – Samarqand – Buxoro", "Toshkent – Samarqand", "Samarqand – Buxoro" yoki kelgusida "Toshkent – Termiz – Samarqand" kabi yo'nalishlarda ishlab chiqilishi mumkin (2-jadval). Muhimi, marshrutlar faqat obyektlarni ko'rsatish bilan cheklanmasdan, sayyohga ziyoratning tarixiy, ma'naviy va ilmiy mazmunini tushuntirib bera olishi lozim.

Mazkur marshrutlar orqali O'zbekiston ziyorat turizmini faqat diniy tashrif shaklida emas, balki madaniy-ma'rifiy tajriba sifatida taklif etishi mumkin. Malayziya va Indoneziya sayyohlari uchun ziyorat maskanlarida ko'p tilli axborot materiallari, halol ovqatlanish shoxobchalari, qulay ibodat joylari, ayollar va oilaviy sayyohlar uchun moslashtirilgan xizmatlar, elektron to'lov imkoniyatlari, QR-kodli ma'lumotlar va professional gidlik xizmati muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Shu sababli "Umra plyus" dasturining muvaffaqiyati faqat subsidiya miqdoriga emas, balki xizmatlar zanjirining to'liq tayyorligiga ham bog'liq.

Kutilayotgan natijalar nuqtayi nazaridan, "Umra plyus" dasturi O'zbekiston turizmida bir necha yo'nalishda ijobiy siljishlar yuzaga keltirishi mumkin. Avvalo, u xorijiy turistik oqim geografiyasini kengaytiradi va Malayziya hamda Indoneziya kabi yirik musulmon bozorlarida O'zbekiston ziyorat turizmi brendining tanilishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, dastur doirasida shakllanadigan turpaketlar mehmonxona, transport, ovqatlanish, gidlik, savdo va madaniy xizmatlarga talabni oshirib, ziyorat obyektlari atrofida kichik biznes va mahalliy servis infratuzilmasining faollashuviga yordam beradi.

2-jadval

"Umra plyus" dasturi uchun tavsiya etiladigan ziyorat marshrutlari³⁰⁴

Marshrutlar	Asosiy obyektlar	Dastur mazmuni
Toshkent yo'nalishi	Hazrati Imom majmuasi, Kaffol Shoshiy maqbarasi, Islom sivilizatsiyasi markazi	Poytaxt infratuzilmasi va islomiy-ma'rifiy meros uyg'unligi
Samarqand yo'nalishi	Imom Buxoriy majmuasi, Shohi Zinda, Registon	Hadis ilmi, tarixiy me'morchilik va ziyorat merosi
Buxoro yo'nalishi	Bahouddin Naqshband majmuasi, Mir Arab madrasasi, Chor Bakr	Tasavvuf, Naqshbandiya merosi va qadimiy shahar muhiti
Termiz yo'nalishi	Hakim Termiziy majmuasi, Sulton Saodat	Hadis, tasavvuf va qadimiy islomiy meros
Qo'shma yo'nalish	Toshkent – Samarqand – Buxoro	3 kechalik "Umra plyus" paketi uchun qulay kompleks marshrut

Amaliy jihatdan qaralganda, dasturni yanada kuchaytirish uchun bir nechta yo'nalishga e'tibor qaratish maqsadga muvofiq. Avvalo, Malayziya va Indoneziya bozorlariga mos maxsus reklama va targ'ibot materiallari tayyorlanishi kerak. Bunda O'zbekiston "Umra safariga qo'shimcha ma'naviy ziyorat yo'nalishi" sifatida taqdim etilishi maqsadga muvofiq. Ikkinchidan, Toshkent, Samarqand va Buxoro yo'nalishlarida uch kechalik tayyor turpaketlar standartlashtirilishi zarur.

³⁰⁴ Muallif tomonidan tuzildi.

Uchinchidan, halol turizm infratuzilmasi, xususan halol ovqatlanish, ibodat uchun qulay joylar, oilaviy sayyohlar uchun mos xizmatlar va musulmon turistlar ehtiyojiga mos gidlik xizmati rivojlantirilishi lozim. To‘rtinchidan, turoperatorlar uchun subsidiya olish tartibi bo‘yicha amaliy qo‘llanmalar, elektron platformalar va xorijiy hamkorlar bilan ishlash bo‘yicha treninglar tashkil etilishi dasturning real ishlashini kuchaytiradi.

Xulosa qilib aytganda, “Umra plyus” dasturi O‘zbekiston ziyorat turizmini xalqaro musulmon sayyohlik oqimlari bilan bog‘lashga qaratilgan muhim amaliy tashabbusdir. Dastur mahalliy turoperatorlarni yangi bozorlarda faol ishlashga undashi, xorijiy ziyoratchilarning mamlakatda qolish muddatini uzaytirishi va turizm xizmatlari eksportining kengayishiga xizmat qilishi bilan ahamiyatlidir. O‘zbekistonning boy islomiy merosi, tarixiy shaharlari va ziyorat maskanlari ushbu dastur orqali Malayziya va Indoneziya kabi istiqbolli bozorlar uchun jozibador turistik mahsulotga aylanishi mumkin.

Mazkur imkoniyatlardan samarali foydalanish uchun ziyorat marshrutlarini standartlashtirish, halol turizm infratuzilmasini rivojlantirish, ko‘p tilli axborot va gidlik xizmatlarini kengaytirish, turoperatorlar uchun xorijiy hamkorlar bilan ishlash bo‘yicha amaliy qo‘llanmalar ishlab chiqish maqsadga muvofiq. Shuningdek, “Umra plyus” dasturi doirasida shakllanadigan turpaketlar faqat diniy ziyorat bilan cheklanmasdan, madaniy-ma’rifiy, hunarmandchilik va gastronomik turizm elementlari bilan boyitilishi O‘zbekistonning xalqaro ziyorat turizmi brendini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

Head teacher: Yunusova U.B.
“TDIU” researcher, Teacher of tourism basics
at the National Research University “Tiiame”
Student: Quvondiqova H.S.
“TIAME” National Research University
Faculty of Economy, direction tourism, 3rd course

SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Abstract. *Tourism has become a key sector for Uzbekistan's economic diversification, boosting employment and foreign exchange through rapid tourist growth. However, this development has led to increased waste, resource consumption, and over-tourism risks in UNESCO cities, straining the environment and infrastructure. The study analyzes statistics, policy documents, and institutional practices, identifying gaps in digitalization and regional imbalances. Initiatives like ecotourism zones, visa liberalization, and international partnerships offer potential for a sustainable model transition. An integrated governance framework—combining environmental regulation, innovation, and community involvement—ensures long-term tourism competitiveness.*

Keywords: *Sustainable tourism; environmental impacts; cultural heritage; ecotourism; community-based tourism; tourism policy; infrastructure; digital transformation; Central Asia.*

Аннотация. *Туризм стал ключевым сектором для экономической диверсификации*